

יד
מהרי"ע

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
חיי שרה
מרחשון ה'תשע"ד ב'שכ"ה
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

ביאור המעשה המובא במדרש לגבי זמן לידתו של מלך המשיח, ולפני כן זמן שריפת בית המקדש, ולפי"ז המשך בירור דין ישיבה על כיסאות ואמירת נחמות בתשעה באב מעת תפילת המנחה.

מהי שכינתא בגלותא, וחשיבות אמירת תיקון חצות בזמנינו. סיכום התשובות לשלשת השאלות בהלכה של זמן ישיבה על כסאות וספסלים בתשעה באב.

עניין קדושת גידול פיאות אצל בני ק"ק תימן יע"א, הסיבה הנכונה להתנכלות למגדלי פיאות, כגון ילדים הלומדים בתלמודי תורה, בישיבות, בחורים בשידוכים וכדו', וכיצד להתמודד עם עניין זה. דברי מרן שליט"א בשבח הספר "הגיוני הגייה" מאת הרב שאלתיאל ינאי צובארה יצ"ו בעניין נכונות המבטא התימני. הצלחת האיחוד התימני בעיר אלעד ע"י הנציג ר' ברק צברי הי"ו.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק
טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741
דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:
קול הלשון – 03-6171031
מספר השיעור במערכת קול הלשון – 354
מספר השיעור בדיסקים – 228

השיעור מוקדש

לרפואת ידידנו הרב שילה בן הרה"ג שלמה.
המקום ב"ה ישלח לו רפואה שלימה
בתוך כל שאר חולי עמו ישראל,
ויעמידהו מחליו לחיים טובים ולשלום,
ויחזקהו ויאמצהו בקו הבריאות, אכ"ר.

הגעיות של־בהמות. א"כ מהגעיייה הזאת הוא הבין, כי הפרה אומרת, שעכשיו בית המקדש נחרב.

והמעשה ממשיך, עד דהוה עסיק עמיה, געת זימנא אחריתי. א"ל, אסר תוריד אסר פדנך, דאתייליד פריקהון דיהודאי. תוך כדי שהם מדברים, געתה הפרה בשנית. א"ל, תקשור את השור והבקר שלך בחזרה, כי עכשיו נולד המשיח של־יהודים. א"ל, ומה שמיה? א"ל, מנחם שמיה. א"ל, ואבוי מה שמיה? א"ל, חזקיה. א"ל, והיכן שריין? א"ל, בבירת ערבא בדבית לחם יהודה. היהודי שהיה חורש, שואל את הערבי, מה השם של המשיח? א"ל, מנחם. שאל היהודי, ואבוי מה שמו? א"ל, חזקיה. המשיך ושאל היהודי, ואיפה משפחה זו נמצאת? הרי היהודי הזה היה חורש בארץ הרחוקה מארץ ישראל, לכן הוא לא ידע גם על חרבן בית המקדש. ענה ואמר לו, בבירת ערבא, אשר בבית לחם יהודה. זהו שמו של־מקום. אזל, זבין ההוא גברא תורוי וזבין פדניה, והוה מזבין לבידין דינוקין. עלל לקרתא ונפק לקרתא, עלל למדינה ונפק למדינה, עד דמטא לתמן. אותו היהודי עזב את עבודתו מחרישת השוורים, מכר את הכל, והחליט ללכת לחפש את התינוק שנולד עכשיו. ובכדי למצוא, הוא נהיה סוחר המוכר שמיכות שבהם עוטפים את התינוקות, ובכך היה לו אמצעי בכדי לגלות את התינוק ההוא.

עבר מעיר לעיר, וממדינה למדינה, עד שהגיע למקום שנקרא בירת ערבא, של בית לחם יהודה. אתיין כל כפריא למיזבן מיניה. וההיא איתתא, אימיה דההוא ינוקא, לא זבנית מיניה. כל האמהות באו לקנות מהמוכר שמיכות לתינוקות. ישנם פירושים אחרים, כגון שהכוונה תכשיטים של תינוקות. הוא היה מעוניין לדעת היכן הוא 'חזקיה', שלאשתו נולד תינוק, ולכן הוא מחכה עד שהאמא הזאת תבוא לקנות את השמיכה. אבל דוקא היא, לא קנתה. אמר לה, למה לית את זבנת לבידין דינוקין? אמרה ליה,

ביאור המעשה המובא במדרש לגבי זמן לידתו של מלך המשיח, ולפני כן זמן שריפת בית המקדש, ולפניו המשך בירור דין ישיבה על כיסאות ואמירת נחמות בתשעה באב מעת תפילת המנחה.

בתלמוד ירושלמי [מס' ברכות פ"ב, ה"ד], ובמדרש איכה רבתי [בפרשה א', פסוק ט"ז, ד"ה כי רחוק ישנו נידון, מה שמו של־מלך המשיח? וישנם כמה דעות, כגון רבי יהושע בן לוי אמר, צמח שמו, שנאמר [זכריה ו', י"ב] הנה איש צמח שמו ומתחתיו יצמח. רבי יודן בריה דרבי אייבו אמר, מנחם שמו, שנאמר [איכה א', ט"ז] פי רחוק ממני מנחם משיב נפשי. אמר ר' חנינה בריה דר' אבהו, ולא פליגי. חושבניה דהדין, כחושבניה דהדין. הוא צמח, הוא מנחם. האמוראים אינם חולקים ממש, כיון שהשם מנחם והשם צמח זוהי אותה גימטריא. וע"ע בבבלי סנהדרין דף צ"ח שלהי עמוד ב'.

בהמשך הירושלמי והמדרש דלעיל, מובא מעשה, המסייע למאן דאמר הסובר, ששמו הוא מנחם. זאת בכדי לאפוקי מהדעות הסוברות, שהמשיח נקרא בשמות אחרים. כגון, ינון, ה', דוד, שילה, חנינה, נהירא וכו'. והדא מסייעא להא דר' יודן בשם דר' אייבו. עובדא הוה בתר בר נש, דהוה קא רדי. געת הדא תורתיה. עבר עלוי חד ערבי, א"ל, מה את? א"ל, יהודאי אנא. כלומר, מעשה היה באדם אחד, שהיה חורש בשדה, וגעתה אחת הפרות. עבר שם ערבי אחד, ושאל אותו, מאיזה עם אתה? ענה לו, יהודי אני. א"ל, שרי תורך ושרי פדנך. דהיינו, תתיר את השור שלך, ותעזוב את צמד הבקר. במלים אחרות, תפסיק את עבודתך, כיון שיש לי בשורה לא טובה עבורך. א"ל, למה? א"ל, דבית מקדשין דיהודאי חרב. בית המקדש של היהודים, נחרב. א"ל, מנא ידעת? א"ל, ידעית מן געייתא דתורך. אני יודע זאת לפי הגעיייה של־פרה. זהו כפי שמובא במס' גטין [דף מ"ה, ע"א], ההוא גברא דהוה ידע בלישנא דציפורי, אתא עורבא וקא קרי ליה, עיליש ברח, עיליש ברח. דהיינו, ישנם אנשים היודעים להבין בצפצופי העופות, למה הם מתכוונים. וכמו כן הם יודעים להבין, גם את

שערי יצחק – השיעור השבועי

יפול. וכתוב בתריה [ישעיה י"א, א"], וַיֵּצֵא חֲטָר
מִגִּזְע יֵשׁוּ וַיִּצְרַר מִשְׁרָשָׁיו יִפְרָה. דהיינו, לידת
המשיח באה מיד אחרי חרבן בין המקדש.
'הלבנון', רומז לבית המקדש, שמלבן
עוונותיהם של ישראל. 'באדיר יפול' היינו, ע"י
מלך אדיר. ומיד אח"כ כתוב, 'ויצא חוטר מגזע
יש"י. עד כאן המעשה, והוא מפורסם בכמה
ספרים.

כמובן מסתבר, כי בכל העניין הזה, ישנם סודות
ורזים עליונים. כמו שידוע בדומה לכך, על
הכתוב ברחבי הש"ס ההוא ט"עא, ופרש"י
[מסכת ברכות דף ו', ע"ב] סוחר ישמעאל. וכן
פירש הרשב"ם בב"ב דף ע"ג עמוד ב'. כנראה,
זהו אליהו הנביא, אשר בא בלבוש של ערבי,
כמ"ש התוספות. אולם משמע מהמפרשים, כי
ההסבר למעשה הוא גם כפשוטו. [שו"ר למה"ר
יצחק אברבנאל בספרו ישועות משיחו] [עיון שני,
פרק ראשון מדף ט"ל] שמאריך הרבה בנ"ד,
והקדים שקשה להלום הגדה זו כפשוטה, וכותב
שם ג' דרכים בביאור העניין. ולפי דעתו אין
הכוונה שנולד אז המשיח בפועל, אלא שעלה
אז במחשבת ה' לברוא אותו וכו' יעוש"ב.
יב"ן].

בשיעורים הקודמים ביררנו, מאימתי מותר
לקום ולשבת על הספסלים ביום תשעה באב,
האם מהזמן שמתחילים תפילת מנחה בפועל,
או שמותר אפילו מהזמן שכבר ראוי להתפלל
מנחה קטנה, או אפילו מנחה גדולה, דהיינו
אחרי חצות. כעת ברצוני להתעמק ביחד
אתכם, להבין את יסוד העניין, במה הדבר
תלוי.

על-פי דברי חז"ל שהבאנו מקודם, אכן מבואר
מדוע נהוג לקום מהאבילות לכיסאות ולומר
נחמות, רק מהזמן שמתפללים מנחה בפועל,
משום שבאותו הזמן נולד מלך המשיח. עכ"פ
זאת אחת הסיבות, לעניין הקימה בזמן זה.

דחשייה קשיי לינוקי. א"ל למה? א"ל דעל
ריגלוי חרב בית מקדשא. א"ל, רחיצין אנא
במריה עלמא, דעל ריגלוי חרב, ועל ריגלוי
מיתבני. הוא שואל אותה, למה את לא קונה
שמיכה לתינוק? אמרה לו, לתינוק שלי יש מזל
רע, כי הוא נולד בדיוק כשבית המקדש נשרף,
ויש לי צער מכך. לכן הוא ניסה לעודד אותה
ואמר לה, אל תדאגי, תבטחי בבורא עולם, כי
כשם שבית המקדש נחרב בדיוק בזמן שהוא
נולד, כך הוא גם ייבנה בזמנו. א"ל, את הוי
נסיבא ליד מן אילין לבידין דינוקי? א"ל, לית
לי פריטיין. א"ל, ומה איכפת לך, אייתי זובנין
ליה, ולבתר יומין, אנא אתי לביתך, ונסב
פריעך. נסבה ואזלה. הוא שאל אותה, את
רוצה לקנות? ענתה לו, כיון שהמזל אינו טוב,
אין לי כסף. כנראה מאז, נהיה מצבה קשה
יותר. אמר לה, אל תדאגי, תקחי בהקפה.
העיקר שתקחי, ובעוד כמה ימים אבוא לביתך
לקבל את הפרעון. ואכן היא לקחה את
השמיכות, והלכה לביתה.

לבתר יומין, אמר האי גברא, איזיל ואיחמי.
אתא לגבה. אמר לה, ההוא ינוקא, מאי קא
עביד? א"ל, לא אמרית לך, דחשייה קשיי
אפילו על רגליה נחשיה. דמן ההיא שעתא,
אתיין רוחין ועלעולין, טענוניה ואזלין להון.
א"ל, ולא כך אמרית לך, דעל ריגלוי חרב ועל
ריגלוי מיתבני. דהיינו, לאחר כמה זמן, אולי
כמה חדשים, נתעורר שוב אותו האיש ורצה
לראות את התינוק. הגיע לבית ושאל, מה עם
התינוק? ענתה לו, אמרתי לך כי אני יודעת
שמזלו רע, מאותו הרגע שהבאת לי את
השמיכה, באו רוחות וסערות ולקחו אותו.
נעלם לי התינוק, ואינני יודעת היכן הוא. אמר
לה, ואני כבר אמרתי לך, כי על רגליו הוא
נחרב, ועל רגליו הוא ייבנה. הוא ידע שזאת
הנשמה שלמשיח, ולכן מובן שאינו צריך
להיות בין בני אדם.

א"ר אבין, למה לי ללמוד מן ערבי? ולא מקרא
מלא הוא? דכתיב [ישעיה י', ל"ד] והלבנון באדיר

להחמיר במנחה, יותר מבשחר. א"כ מדוע מתנחמים בדיוק אז? למה קמים לשבת על הספסלים, ומתפללים ומבשרים נחמו נחמו עמי? זאת קושיא עצומה.

והוא מתרץ שתי תשובות, על השאלה הזאת. אבל העניין יובן, במה שדרשו בגמ' [עיין במסכת קידושין דף ל"א ע"ב, בפירש"י ד"ה אסת"עא. וכן במדרש שוחר טוב, תהלים פרק ע"ט, ואיכה רבה פ"ד אות י"ד, ועוד. העורך] על הפסוק [תהלים ע"ט, א'] מְזִמֹּר לְאֶסֶף אֱלֹדִים בָּאוּ גוֹיִם בְּנַחֲלֶתְךָ טְמָאוּ אֶת הַיַּיִבִּל קְדָשְׁךָ. והקשו, 'מזמור' קינה מבועי ליה? ותירצו, כי בתחילה התחילו האויבים להרוג את בני ישראל, ואז חשבו ישראל שלא יהיה ח"ו תקומה למפלתם, ויכלו ח"ו בחרב האויבים. ובראותם שהציתו אש בהיכל לעת ערב, שהוא זמן המנחה, אז אמרו 'מזמור', ושמחו שמחה גדולה, וקיבלו נחמה. כי אם ח"ו לא היה הקב"ה משליך חמתו על העצים ועל האבנים, לא היתה תקומה לשונאי ישראל. וכמשז"ל [איכה ד', י"א] כָּלָה יְיָ אֶת חַמְתּוֹ, שָׁפַךְ חֲרוֹן אַפּוֹ, וַיִּצֵת אֵשׁ בְּצִיּוֹן, וַתֹּאכַל יְסוּדֹתֶיהָ. ונמצא, כי לעת מנחת ערב, שהציתו אש בהיכל, אז אמרו ישראל 'מזמור', וקיבלו נחמה על צרתם. אם כן, המנהג הנזכר, הוא טוב ונכון. החיד"א בספרו ברכי יוסף [סימן תקנ"ט, סעיף ז', מביא את דברי שער הכוונות הללו בקצרה.

תשובה זו שכתב רבינו חיים ויטאל זיע"א, היא תשובה נפלאה, חשובה ויסודית מאד. הרי כידוע, עם ישראל הוא העם הנבחר, אך כל אומות העולם מנסים תמיד לטעון, שכביכול הם ירשו את מקומו של עם ישראל מתחילת גלותם. אך זאת טענת שקר, שהרי המציאות מוכיחה, שהם לא קיבלו שום דבר ממה שיש לעם ישראל. שהרי הם יודעים ומאמינים בעצמם, כי בעם ישראל היתה השראת שכינה ע"י נבואה, אורים ותומים, וביהמ"ק, וכו'. ולפי טענתם, אם הקב"ה החליף את עם ישראל ח"ו באומה אחרת, היה צריך להיות שהם יקבלו

אולם במרבית הספרים [כגון ברכי יוסף סימן תקנ"ט סעיף ח', בשם מהר"י זלה"ה. ועיין עוד לקמן] מובא עניין לידת המשיח, לא בכדי לבאר את עניין הקימה, אלא בכדי לבאר מדוע דוחים את ברכת הלבנה דווקא למוצאי ת"ב, מפני שאז הוא זמן הבשורה והתעוררות מלך המשיח, ובברכת הלבנה מוסיפים 'דוד מלך ישראל חי וקיים'. א"כ לפי דבריהם, המשיח לא נולד ביום ת"ב, אלא במוצאי ת"ב.

אמנם רבינו האר"י זיע"א סובר, כי המשיח נולד בצהרי יום תשעה באב, כפי שכותב תלמידו רבינו חיים ויטאל זיע"א בספר שער הכוונות [עניין ת"ב, ד"ה עניין תשעה באב]. בתחילת דבריו הוא מביא את הגמ' הידועה במס' תענית [דף כט, ע"א], וברצוני שנדייק את לשון הגמ', כי כל דברי חז"ל כמרגליות.

הגמרא אומרת כך, בשבעה באב נכנסו נכרים להיכל, ואכלו וקלקלו בו. שביעי ושמיני, ותשיעי סמוך לחשכה, הציתו בו את האור, והיה דולק והולך כל היום כולו, שנאמר [ירמיה ו', ד'] קְדָשׁוֹ עָלֶיהָ מִלְחָמָה, קוּמוּ וְנַעֲלֶה בְּצִהָרִים, אוֹי לָנוּ כִּי פָנָה הַיּוֹם, כִּי יִטּוּ צִלְלֵי עָרָב. דהיינו, היום כבר הולך לשקוע, ונוטים כבר צללי ערב. [השוא שבלמ"ד נח, כמבואר ע"י מהרי"ץ בחה"ד שם]. והיינו דאמר רבי יוחנן, אלמלא הייתי באותו הדור, לא קבעתיו אלא בעשירי, מפני שרובו של היכל בו נשרף. אמנם ההצתה היתה בסוף היום התשיעי, אבל רובו של היכל נשרף ביום העשירי. אם כן מסתבר, שצריכים לקבוע את הצום בעשירי, לפי רוב הצרה. ורבנן, מדוע אינם סוברים כך? אתחלתא דפורענותא עדיפא. קובעים לפי ההתחלה, שהיתה בתשיעי. עד כאן דברי הגמ'. על עניין זה כותב רבינו חיים ויטאל זיע"א כך, עניין תשעה באב, מה שנהגו ביום ת"ב במנחה לומר פסוקים של נחמות, וגם לקום ולשבת על הספסלים למעלה, ואדרבה נראה מן התלמוד הבבלי, כי לעת ערב הציתו אש בהיכל ביום ת"ב, ונשרף בעת המנחה. וכפי זה, היה ראוי

שערי יצחק – השיעור השבועי

שלח אלי מכתב עם הערה, שלכאורה נפקא מינה בין שתי תשובות הללו, לעניין זמן הנחמה בת"ב, האם זהו בזמן מנחה גדולה או בזמן מנחה קטנה. שלפי התירוץ הראשון, שאנחנו מראים נחמה מפני ש'סמוך לחשיכה' הוצת בית המקדש, ומיד שמחו עם ישראל והבינו שניצלו מכליה, א"כ הנחמה היא רק מזמן מנחה קטנה. אבל לפי התשובה השנייה, שאז המשיח נולד, אם כן הנחמה היא כבר מזמן מנחה גדולה, כי המשיח נולד אחרי חצות. כך הוא כתב.

והאמת היא, כי זמן לידתו של משיח, אינה מוסכמת בכל הספרים. בספר אמרי פינחס ופרשת ואתחנן, וגם בספר שארית ישראל [דף קנ"ה] כתוב, כי המשיח נולד במוצאי ת"ב, ולכן אנו מברכים על הלבנה במוצאי ת"ב. לעומת זאת, בסוף ספר אגרא דפירקא וסימן ט"ו, למהר"ר צבי אלימלך שפירא בעל בני יששכר, כתוב כי הוא נולד לאחר חצות היום, ולכן אפשר להראות נחמה כבר מאז.

שאלה מהקהל: במדרש שהבאנו מקודם מוזכר, כי המשיח נולד כאשר הפרה געתה פעם נוספת, א"כ זה כמו תחילת החרבן שהיה סמוך לחשיכה?

תשובת מרן שליט"א: כיוונת למה שרציתי לומר, לכן הקדמתי את המדרש. אבל נסביר זאת בהמשך, בכדי שהדברים יהיו מסודרים.

ברצוני לקרוא לכם מתוך מכתבו, כי יש בו מספר נקודות חדשות. התעוררתי כמה הרהורים, בעניין הנדון בשיעורים האחרונים וכו'. מה ששאל בשער הכוונות, סגנון השאלה זה גם על פסוקי הנחמה, וגם על הקימה. והתשובה מיישבת את שני העניינים, גם יחד. אבל האמת כי פשטות מה שכתוב בגמ' 'תשיעי סמוך לחשיכה הציתו בו את האור', על מתי מדובר? ודאי לא מדובר על מנחה גדולה, אלא סמוך לחשיכה.

את מה שהיה לנו. ממה שאין להם זאת, מוכח שכל הדברים עדיין שייכים לנו, לעם ישראל. אמנם גם לנו אין אותם עכשיו בפועל, אבל זה רק בגלל עונותינו הרבים, אשר גרמו לנו להיות בגלות. אבל הקב"ה שומר בינתיים את כל הדברים הללו רק לנו, הוא מחכה שנחזור בתשובה, ואז נזכה לגאולה במהרה בימינו, ויחזור הכל, ועוד יותר טוב.

זהו מה שחז"ל אומרים, כי בזמן שנחרב בית המקדש, עם ישראל ראה שהאויבים מתחילים לכלותינו רח"ל, והם פחדו והתחילו לחשוש, שמא הקב"ה החליט לבחור לו עם אחר, ומשום כך הוא מתחיל תכף לאבד אותנו רח"ל. אבל כשהם ראו שבית המקדש מתחיל להישרף, שמחו שמחה גדולה, כי הבינו שאם הקב"ה היה רוצה עם אחר במקומנו, היה צריך להיות שבית המקדש יישאר על מקומו, וימשיך עם אומה אחרת, ואותנו יכלה עד הסוף. אבל כיון שראו שהקב"ה כילה חמתו בעצים ואבנים, הם הבינו שזאת הכפרה שלנו, שבית המקדש יישרף, ונצא לגלות, עד שנחזור בתשובה. ולפי זה מסביר רבינו חיים ויטאל זיע"א, את הסיבה למה קמים מהקרקע ומתנחמים דוקא בזמן המנחה, מפני שבאותו הזמן אנחנו קצת שמחים בכך שראינו כי בית המקדש מתחיל להישרף, ומשום כך עם ישראל אמר באותו הזמן 'מזמור' לאסף אלד"ים באו גויים בנחלתך', כי הבינו עם ישראל שהם ניצלו מכליה, ובעתיד תחזור אלינו השראת השכינה ושאר הדברים שהיו בעבר.

תשובה שניה לקושיא דלעיל, כותב רבינו חיים ויטאל זיע"א, ונראה לענ"ד, ששמעתי גם כן ממורי ז"ל טעם אחר. והוא, כי אז במנחת ת"ב, נולד המשיח הנקרא מנחם, כנזכר במדרש איכה רבתי. לכן אנחנו מראים נחמה, באותו הזמן דוקא.

הרב אַבְיָסְף הלוי שליט"א מהעיר ירושלים, תובב"א, אשר שמע את השיעורים הקודמים,

דרך אגב, נוסף כאן שידוע הכלל כי בכל מקום שחז"ל אומרים לשון 'סמוך', היינו כחצי שעה. כגון, מה שכתוב במשנה ומסכת פסחים דף צט ע"ב, ערבי פסחים סמוך למנחה, לא יאכל אדם עד שתחשך. המקור העיקרי לכלל הזה, הוא בפירוש הרשב"ם על משנה זו, שם הוא כותב במפורש, מנחה קטנה, קודם למנחה מעט חצי שעה, בתחילת שעה עשירית. הרי מנחה קטנה, היא שתיים וחצי לפני הלילה. דתנן [פסחים דף נח ע"א] 'תמיד נשחט בשמונה ומחצה, וקרב בתשעה ומחצה', נמצאת מנחה קטנה בט' ומחצה. וסמוך ליה היינו, חצי שעה קודם, בסוף שעה תשיעית, ותחילת שעה עשירית. כמובן שהכוונה ל'בערך' חצי שעה, לא במדויק. אם כן, בגמ' מדובר על זמן מנחה קטנה, כי התחילו להצית את האש בבית המקדש, כחצי שעה סמוך לחשכה.

והנה, תפילת מנחה בתשעה באב, אע"פ שאפשר להקדים ולהתפלל מנחה גדולה, מ"מ אנחנו מתפללים בד"כ סמוך ללילה, בכדי להסמיך מיד אח"כ את תפילת ערבית. ולכן נוהגים לקום מהקרקע, כשמתחילים תפילת מנחה, חצי שעה לפני השקיעה. אמנם אם מתפללים שעה או יותר לפני השקיעה, זמן הקימה מהקרקע לא חייב להיות בדיוק חצי שעה, אלא הוא יכול להיות קצת יותר. כיון שרבנן לא רצו לקבוע, שיקומו מהקרקע באמצע תפילת מנחה, לכן לא פלוג רבנן, ותיקנו כלל קבוע, לקום מהקרקע ולהראות את הנחמה, ממתחילים תפילת מנחה.

בהמשך המכתב דלעיל הוא כותב, לפי הגמ' משמע שזה ממש בחצי שעה האחרונה, בכל אופן בזמן תפילת מנחה או תפילת המנחה ממש. שהרי הגמ' לא קישרה זאת עם תפילת מנחה, אלא אמרה 'סמוך לחשכה', בין אם התפלל ובין אם לא התפלל. ולכן אם התחילו להתפלל רבע שעה לפני השקיעה, ממילא יהיה הדין, שמותר לקום מהקרקע, כבר ברבע השעה הקודמת לתפילת מנחה. אבל יוצא לפי

זה, שבתפילת מנחה גדולה, אפתי אין לקום. אם כן, מה הם יעשו? וכי לא יקומו, מפני שעדיין לא הגיע הזמן? ודבר פלא הוא, שבנוסח התפילה יאמרו פסוקי הנחמה מבלי לקום מהארץ. וכי יאמרו 'נחמו נחמו עמי, יאמר אשכול כופר', בעודם יושבים על הקרקע? כך הוא מתפלא ושואל.

אבל לענ"ד, נראה שאין הדבר פלא. הערה מהקהל: אדרבה, הם יכולים להשאיר את פיוטי הנחמה ולאמרם סמוך ללילה, כיון שאינו שייך לתפילה!

תשובת מרן שליט"א: נכון, אתה צודק. כי כמובן שישנה אפשרות נוספת זו, דהיינו להתפלל מנחה גדולה, ולומר 'נחמו נחמו עמי לפני ערבית. אך מ"מ נלענ"ד, כי אפילו אם יאמרו זאת במנחה גדולה, אין בכך בעיני. וישנן ראיות פשוטות לכך. כגון, בבוקר ת"ב אנו אומרים בסיום תפילת שחרית, את הנחמה, תעש כטוב בעיניך, לאין למו מעשים. תרומם שפלה, תקומם נכשלה, תבקש אבודה וכו'. ודרך אגב, כך הוא הסדר הנכון להקדים תעש כטוב וכו', ובסידורים הנדפסים נפלה טעות]. הרי אָנְכִי אֲנַחֲמְכֶם, וּבִירוּשָׁלַם תִּנְחַמוּ וכו'. הרי הנחמות הללו נאמרות, בעת ישיבתם על הקרקע. א"כ מוכח, שאין בכך סתירה. כמו כן, כאשר מנחמים את האבלים במשך שבעת ימי האבילות, לא אליכם, וכי בזמן שאומרים להם 'תנחמו מן השמים', וכיו"ב מדברי התנחומים, הם צריכים לקום? לא שמענו ולא ראינו, ובכגון דא וזו כן ראייה. מוכח, שאין בכך חששוסתירה. ובהמשך מכתבו, הוא מביא את דברי הרמ"א שכותב [בסי' תקנ"ז], והמנהג פשוט שאין אומרים 'נחם', רק בתפילת מנחה של ת"ב, לפי שאז הציתו אש במקדש, ולכן מתפללים אז על הנחמה. [יש להעיר כי אין מנהגינו לגרוס 'נחם', אלא 'רחם', ואומ' זאת גם בערבית וגם בשחרית. עכ"פ הרמ"א סובר, שאומרים את הנוסח הזה רק במנחה, בגלל שאז הציתו את האש במקדש]. לכאורה זה לשיטתו, בסימן תקנ"ט. וכפי שהרמ"א כותב על מספר עניינים,

שערי יצחק – השיעור השבועי

נמצא, שזה תלוי בשתי התירוצים הכתובים בספר שער הכוונות. ישנם שתי סברות ביסוד מנהגי הנחמה. או מפני הנחמה שמצאו בשריפת המקדש, או העיקר לעת ערב 'סמוך לחשיכה', וזה תלוי בתפילה דוקא, או מפני לידת המשיח, ולפי זה אולי מפני מזמן מנחה גדולה.

עד כאן מתוך מכתבו של הרב אביסף הלוי הי"ד אלי, ויישר חיליה לאורייתא, לעילא לעילא מכל ברכתא, שהתעמק בעניין הן לפי הפשט והן לפי הסוד, דלה והעלה את הפנינים דלעיל.

והנראה לפי קוצר דעת, כי אין הדבר תלוי בשתי התירוצים, ולכך הקדמנו את לשון חז"ל. דהיינו, אם אנו סוברים, כי הזמן שהציתו את האש במקדש היה 'סמוך לחשיכה', והדברים כפשוטם, כלומר חצי שעה בערך לפני הלילה, א"כ בודאי שלידת המשיח היתה רק אחרי כן. שהרי כתוב בחז"ל, שהפרה געתה פעמיים. בפעם הראשונה, כשבית המקדש נחרב. ובפעם השנייה, כשנולד המשיח. אם כן ברור, שלא יכול להיות שנולד המשיח, אחרי חצות, שזה לפני שנחרב בית המקדש. וכפי שכתוב בפסוק, שהביאו חז"ל ג"כ בסוף העניין דלעיל, וְהִלְבֵּנוּן בְּאֵדִיר יְפוֹל, וְאֶחָדָּךְ, וַיֵּצֵא חֲטָט מִגִּזְעַי יְשִׁי. הא בהא תליא.

אמנם, אנו יכולים לסבור ולפרש, כי 'סמוך לחשיכה' זהו לאו דוקא, וכפי שנראה ממש"כ בעל שער הכוונות בסעיף אחר, [לפני עניין ת"ב, ד"ה עניין בין המצרים], מנהג טוב וכשר הוא לכל בעל נפש, לשבת באבילות אחר חצי היום, בכל ימי בין המצרים, ולבכות בכיה ממש על חרבן הבית. וטעם היות זה אחר חצות היום הוא, כי אז הוא התעוררות הדינים, בסוד פ"י ינטו צללי ערב, אשר לסיבה זו נשרף ההיכל אחרי חצי היום. ודבר זה עושה תועלת גדולה בנפש האדם. האר"י בעצמו מפרש, שהכוונה בפסוק 'כי ינטו צללי ערב', אחרי חצות היום. א"כ אין הכרח לומר, כי משמע רק בסמוך ממש ללילה.

שלא מראים אבילות אחרי חצות. כגון, איסור עשיית מלאכה, ומנהג הישיבה על הקרקע, שזהו רק עד חצות היום. ובעניין איסור מלאכה עד חצות, האריך הרב בש"ע המקוצר. ויש בספרי הפוסקים שמתחילים לסדר הבית מחצות. אך בפשטות, זה לא מחוייב, שזה לדרכו הנז"ל. כאן כוונתו לדין תפילת נחמה דוקא בזמן השבר הגדול, ולכן זה שייך לסדר נוסח התפילה במנחה דוקא, ולכן לא נראה שכוונתו לחידוש שבשער הכוונות דלעיל. לפיכך נראה שגם בלי החידוש הזה שקמים כבר בחצות, שייך הדין הזה של תפילת 'נחם' במנחה. דהיינו, הרמ"א סובר שלא מראים אבילות אחרי חצות, מפני שכך מנהגם בפרט הזה מקדמת דנא. ולכן אין בכך סיבה גם לאמירת 'נחם', דוקא אז. אבל אם עיקר הסברא משום זמן מנחה קטנה, אז אולי תפילת המנחה בכוחה לעורר סדר ההנהגה, אחר שיש בו נחמה, ועל הסדר הזה תיקנו חז"ל את תפילת המנחה דת"ב. הוא סובר, שישנה סיבה לומר, שהדבר תלוי בתפילה עצמה, אבל לא בזמן המנחה, כיון שהתפילה עצמה מעוררת עכשיו נחמה.

לכן אפי' בזמן מנחה גדולה, שאינו הזמן שיש בו היסוד לנחמה, כיון שעסוקים בתפילה צריכים אותו הקהל לנהוג בהתאמה לגדרי וענייני תפילת המנחה. מאידך היה מקום לדון לפי"ז שאף בזמן מ"ק אין זה תלוי אלא רק בתפילת מנחה דוקא.

אכן בלא"ה נראה עוד, דלפי הביאור השני שם בשעה"כ דהוא עניין לידת המשיח ב"מנחת ת"ב", אולי נראה דהוא התעוררות ההנהגה של-גאולה, ודוקא בזמן המנחה שבכל יום הוא עת הדינים, מ"מ כך הוא תמיד סדר ההנהגה דעלות השחר הוא בקדרותא דצפרא, והיינו בהתגברות החושך מתנוצץ ובוקע אור השחר של-גאולה, מ"מ נראה לפי"ז דקאי כבר מזמן מנחה גדולה, ואולי זהו היסוד של-דינים הנ"ל הנוהגים כבר מחצות היום.

אך בכדי ליישב את הסתירה, נראה לענ"ד שישנו כאן פירוש יותר עמוק. דהיינו, בודאי שההצתה היתה בפועל סמוך ללילה, אך היא היתה יכולה להיות גם מקודם מבחינת הזמן, כיון שמחצות היום 'הדינים' מתחילים לשלוט, למרות שהיא היתה בפועל סמוך ללילה. כנראה, בגלל שהדינים באותו הזמן, מתגברים יותר ויותר. הולכים ומתגברים ככל שמתקרב הלילה, בו תרמוש כל חיתו יער.

שאלה מהקהל: לפי ספר אמרי פינחס וספר שארית ישראל (שהבאנו מקודם), הסוברים כי דוחים את ברכת הלבנה למוצאי ת"ב, מפני שאז הוא הזמן שנולד המשיח, א"כ איך הם יפרשו, מצד אחד יש לשון הגמ' 'סמוך לחשיכה' הוצת אש במקדש, ומצד שני כתוב בירושלמי ובמדרש איכה כי באותו הרגע הפרה געתה פעמיים? הרי לא מסתבר שחרש אותו יהודי בחושך.

תשובת מרן שליט"א: אולי הגעייה הראשונה היתה כמה רגעים לפני השקיעה, והגעייה השנייה היתה כמה רגעים אחרי השקיעה. מצד אחד, עדיין היה אור, ומאידך זהו כבר נחשב ספק לילה בפועל.

שאלה מהקהל: האם אפשר לפרש שתחילת לידת המשיח היתה בזמן שהיה עדיין אור, אבל גמר הלידה ממש היה רק כשהחשיך.

תשובת מרן שליט"א: אפשר לפרש גם כך.

הרה"ג חיים פרידלנדר זצ"ל בספרו שפתי חיים ופרק בין המצרים, עניין ביאור תפילת 'נחם', עמוד שכ"ח, שואל את השאלה שהבאנו מקודם, והוא מתרץ אחרת. הוא שואל כך, כתב השו"ע וחקל או"ח, סימן תקנ"ט, סעיף ג', ליל ת"ב ויומו יושבים בבית הכנסת לארץ, עד תפילת המנחה. ובמשנה ברורה [ס"ק י"ג] ביאר, שמחצות מותר לישוב על הספסל, לכן אז הוא הזמן לבקש נחמה. ולכאורה יש להבין, הרי בגמ' [תענית כט ע"א] אמרו 'ותשיעי סמוך לחשיכה היצתו בו את האור, והיה דולק והולך

כל היום העשירי כולו, שנאמר [ירמיהו, ה'] אוי לנו כי פנה היום כי ינטו צללי ערב. והיינו דאמר רבי יוחנן, אלמלי הייתי באותו הדור, לא קבעתיו אלא בעשירי, מפני שרובו של היכל בו נשרף. ורבנן, אתחלתא דפורענותא עדיפא. לכן הוא שואל, מדוע ממעטים באבילות באותו הזמן? ומתרץ, הנה מה שאמרו בגמ' 'סמוך לחשיכה', ולמדוהו מהמלים 'כי ינטו צללי ערב', אין הכוונה סמוך לחשיכה ממש, זהו לאו דוקא. אלא מה הכוונה 'סמוך לחשיכה'? אלא ממתי שהיום נוטה לערב, שהוא זמן תפילת מנחה. שהרי גם בזוהר [פר' בראשית, דף ר"ל ע"א] למדו מפסוק זה על שעת החרבן, ואמרו שהיה בזמן מנחה. ובהערה כאן מובא, כי הראיה שבזוה"ק [ספר דברים פרשת ואתחנן, דף ע"ר ע"א. מובא לקמן], משמע שהבינו את הפסוק, על זמן מנחה גדולה לאחר חצות היום ממש, שדיברו שם על שש ומחצה, וכבר משעה זו נחשב ל'כי ינטו צללי ערב'. ולפי"ז יובן יותר המשך הדברים. ממשיך השפתי חיים ואומר, א"כ מבואר שאדרבה, דוקא תחילת שריפת המקדש, היה בת"ב בשעת המנחה, וא"כ למה אנו ממעטים מחצות באבילות, ומבקשים במנחה תנחומים? לכן הוא מתרץ, ונראה לבאר עפ"י האמור בגמ' הנ"ל, שרבי יוחנן אמר, שהוא היה מתקן את הצום בעשירי, כי עיקר שריפת הבית היתה בו. ורבנן סוברים, שהתחלת שריפת הבית, היא סיבה עדיפה על פיה את התענית. דהיינו, בוודאי היה מן הראוי לצום בשני הימים, כפי שאכן עשו רבי יהושע בן לוי ורבי אבון [ירושלמי, תענית, פ"ד, ה"ו], אלא שחז"ל לא תיקנו כך לכלל, כי זו גזירה שאין הציבור יכולין לעמוד בה [טור, חלק או"ח, סימן תקנ"ח], והמחלוקת היא היות ובכח הציבור לצום רק יום אחד, איזה חלק בחרבן הבית מהוה סיבה חזקה יותר לאבילות ולקביעת הצום. אם כן, היה צריך לבחור אחד מתוך שני הימים. וההלכה היא, שבחרים ביום התשיעי. לדעת חכמים, עיקר הצער והכאב שבחרבן היה,

שערי יצחק – השיעור השבועי

בזמן שנחרב בית המקדש. דהיינו, בית המקדש נחרב, לאחר שהצל נטה. והזוה"ק מביא את הפסוק 'כי ינטו צללי ערב', וכותב כי השיעור של הצל הוא 'שית קמציין ופלגא'. מה הפירוש שש 'קמציין'? הבין בעל שפתי חיים, כי הכוונה היא 'שש שעות'.

אבל ראייה זו אינה מובנת כ"כ, כיון שמפרשי הזוה"ק שראיתי, לא מסבירים כמוהו, שהמדובר כאן הוא על 'יום' שלנו, ועל הזמן ש'אחרי חצות היום', אלא מדובר כאן על 'יום' של הקב"ה, שזהו אלף שנה, כידוע. שנאמר ותהלים צ', ד', ב' אֶלֶף שָׁנִים בְּעֵינֶיךָ, בְּיוֹם אֶתְמוֹל בְּיַעֲבֹד וְעַיִן רִשְׁי עַל סְנֵהֲדִין דָּף צ"ו, ע"א. בית המקדש נחרב בשנת שלשת אלפים ושמונה מאות ועשרים ושמונה, בסוף האלף הרביעי, לקראת סוף הערב. ולכן זה נקרא 'סוף היום'. וכן בפסוק 'אוי לנו כי פנה היום', אין הכוונה ל'יום' של בני אדם, אלא ליומו של הקב"ה.

וכן לגבי פירוש המלים 'שש קמציין', הוא הבין שהכוונה היא, שש שעות ומחצה. ומכך הביא ראייה, שאפשר להפסיק את האבילות כבר מחצות היום. אבל המפרשים שראיתי הבינו, כי הכוונה לשש ספירות ומחצה, דהיינו כתר חכמה ובינה, דעת חסד וגבורה, וחצי תפארת.

ואדרבה, חושבני לענ"ד שישנה קושיא חזקה על דבריו. הוא מחדש וטוען, כי צריך ללכת לפי הרגע הראשון של שריפה. ואחרי שהוא עבר, כבר אפשר להתנחם. אמנם, אפילו אם נקבל את היסוד שלו, שרק ההתחלה היא החשובה, וכפי שאכן ידוע הכלל בגמרא, 'אשו משום חציו' [בבא קמא דף כב ע"א]. דהיינו, תמיד הולכים לפי הרגע הראשון. וממילא בנידון דידן, אחרי שכבר התחיל ביהמ"ק להישרף, הוא כבר כשרוף דמי. אך מתי הרגע הזה בדיוק, הרי איננו יודעים. א"כ, מדוע מאחר חצות כבר אפשר להתנחם? הרי באותו הזמן גם היתה תחילת הצתת האש בבית המקדש? והרי איננו יודעים אם כבר עבר הרגע הזה?

בשעה שהציתו את האש. ומה שנשרף אחר כך במשך כל היום העשירי, הוא רק תוצאה של ההצתה, ולכן קבעו את הצום בתשיעי. ומאותה סיבה, משעת מנחה, הקילו במנהגי האבילות, כי זה הזמן לאחר שכבר התחילו לשרוף, ועבר עיקר הצער, ואז כבר אפשר להתנחם.

השפתי חיים מחדש, כי מחמת שאנו סוברים ש'אתחלתא דפורענותא עדיפא', דהיינו הולכים לפי ההתחלה והיא הקובעת, לכן כבר רגע אחד אחרי ההתחלה, מתחיל הזמן של נחמה. דהיינו, כשם שלא מתייחסים ליום העשירי, אעפ"י שרובו של ההיכל נשרף בו, משום שההתחלה היתה בתשיעי, וההתחלה היא החשובה. כמו כן מיד לאחר ההצתה, כבר נגמרה תחילת הפורענות, עבר עיקר הצער, וממילא אפשר כבר להראות נחמה ביום הזה מיד מאחר חצות. זה תירוץ שונה מהתירוץ של רבינו האר"י זיע"א בשער הכוונות דלעיל.

ברצוני לקרוא לכם את לשון הזוהר הק', מה שהובא בשפתי חיים דלעיל, ושם דף ע"ר ע"א, באמצע ד"ה פתח ואמר הן עוד היום גדול וכו'. מרן שליט"א קורא זאת בניגון, וזמין קודשא בריך הוא בסוף יומיא, לאהדרא לישראל לארעא קדישא, ולאכנשא לון מגלותא. ומאן אינון סוף יומיא, ההוא דהיא אחרית הימים וכו'. וקב"ה זמין לאתבא לה לאתרהא, הדא הוא דכתיב [ישעיה ב', ב'] וְהָיָה בְאַחֲרֵית הַיָּמִים, נִכּוֹן יִהְיֶה הַר בֵּית י"י בְּרֹאשׁ הַהָרִים וְנִשְׂא מִגְבְּעוֹת, וְנִהְרֹו אֵלָיו כָּל הַגּוֹיִם, וְדָא הוּא יוֹם. ומדשאר צל למעבד בשירותא דיומא אחרא, כמה בזמנא דאתחריב מקדשא הוה, ונטה צל למיעל, הדא הוא דכתיב [ירמיה ו', ה'] אוי לנו כי פנה היום כי ינטו צללי ערב. יום ועל הוא סוף גלותא, ושיעורא דהאי צל שית קמציין ופלגא, ובגודל דמשחא דבר נש גבר בין גוברנין.

לכאורה מפורש כאן כדברי בעל שפתי חיים. הזוהר הק' כותב, 'מִדְשָׁאֲרֵי צֶל לְמַעְבַּד', ותרגומו מאז שמתחיל להיות צל, 'כמו שהיה

בשלמא לפי ספר שער הכוונות, שמתרץ כי השריפה עצמה היא הנחמה, א"כ הדבר מצויין. כיון שאפילו אם נתנחם בזמן שבדיוק התחיל להישרף, אדרבה ישנה שמחה בכך, כי הבינו ישראל שניצלו מכליה. אבל לפי ספר שפתי חיים, שמתרץ כי הנחמה והשמחה היא רק אחרי שעבר הרגע הראשון של שריפה, ואיננו יודעים מתי הרגע הזה, למרות שבודאי הוא היה אחרי חצות, אבל איך אפשר להתנחם מאחרי חצות בדיוק ברגע הראשון שנשרף בית המקדש? צריך עיון גדול בסברתו זו.

אבל הרעיון היסודי שלו, הוא בודאי נכון. כפי שהזכרנו מקודם, ישנה סוגיא ידועה במסכת בבא קמא ודף כב ע"א, 'אשו משום חציו ומשום ממונו'. מהי הסיבה שבגללה מתחייב האדם שהדליק אש בשדהו, והיא עברה לשדה חברו? הרי התורה מצוה אותנו [שמות כ"ב, ד' ה'] **פִּי יִבְעַר אִישׁ שְׂדֵה אוֹ כָרֶם, וְשָׂלַח אֶת בְּעִירוֹ וּבְעַר בְּשֵׂדֵה אַחֵר, מִיֵּטֵב שְׂדֵהוּ וּמִיֵּטֵב פְּרָמוֹ יִשְׁלַם. פִּי תֵצֵא אִשׁ וּמִצָּאָה קִצִּים, וְנֶאֱכַל גְּדִישׁ אוֹ הַקָּמָה אוֹ הַשְּׂדֵה, שְׁלֵם יִשְׁלַם הַמִּבְעַר אֶת הַבְּעֵרָה.** למרות שהדלקתי את האש בשדה שלי, והאש מעצמה עברה לשדה של חברי. לכאורה לא אני היוקתי, אלא האש, א"כ מדוע מחייבים אותי לשלם?

ישנן שתי תשובות בגמרא, אתאמר רבי יוחנן אמר, אשו משום חציו. וריש לקיש אמר, אשו משום ממונו. דהיינו, רבי יוחנן סובר, שכאשר האדם מדליק אש, הוא כמו זורק חץ. אמנם החץ ממשיך לבד, אבל אתה זרקת אותו, והוא ממשיך מכוחך. מכחו קאזלי. וכן האש, היא ממשיכה מכח ההצתה שלך. וריש לקיש סובר, בגלל שהממון שלך הזיק. ולכאורה נפקא מינה ביניהם לדוגמא, היא באופן שהאדם הדליק גחלת שאינה שלו, והגחלת התפתחה לאש ושרפה שדה אחר. לפי ריש לקיש, שיאשו משום ממונו, הרי שהוא פטור, כיון שהגחלת אינה שלו, אלא של מישהו אחר. אבל לדעת רבי יוחנן, שיאשו משום חציו, גם באופן הזה

הוא חייב. ובמסקנת הסוגיא [בדף כג ע"א] הגמ' אומרת, אלא למאן דאית ליה משום חציו, אית ליה נמי משום ממונו, הוא מודה גם בכך. אבל רק מאן דאמר משום ממונו, חולק על הטעם משום חציו.

בעל נימוקי יוסף [על הרי"ף דף י" ע"א] שואל שאלה יסודית מאד, והוא מסביר את הטעם של 'משום חציו'. כשאדם מדליק אש, הוא כמו זורק חץ, מייחסים אליו את המעשה, אפי' שבפועל לא הוא שעושה זאת. הרי הוא הדליק והלך, האש ממשיכה מעצמה, ואעפ"כ הוא חייב, וכאילו שזהו החץ שלו. בזמן שהאש בוערת ומדליקה ומזיקה, אזי הדבר מתייחס אליו. אם כן לפי זה, אדם שהדליק אש בערב שבת, והיא ממשיכה ודולקת בשבת, כיצד הדבר מותר? הרי האש דולקת בשבת, והאש מתייחסת אליו? או לדוגמא ישנה מצוה של הדלקת נרות שבת בערב שבת, א"כ כיצד הדבר מותר? הרי אמרת לי, כי זה נחשב שאני הוא שהדלקתי את האש הדולקת גם בשבת. אמנם הדלקתי זאת לפני שבת, אבל הפעולה מתייחסת אלי, גם אחרי שעברה הלאה, כמו החץ. אם כן, איך מצוה להדליק נרות בער"ש, ואיך מותר להדליק אש בער"ש?

אומר הנימוקי יוסף יסוד גדול, ולפי תשובתו יהיה מובן גם בנד"ד. הוא אומר כך, ואי קשיא לך, א"כ היכי שרינן עם חשיכה להדליק את הנרות, והדלקתה הולכת ונגמרת בשבת? וכן 'מאחיזין את האור במדורה, והולכת ונגמרת הדלקתה בשבת? ולפי זה, הרי הוא כאילו הבעירה הוא בעצמו בשבת? וכל שכן הוא, הוא אומר שהקושיא חזקה ביותר, דאלו הכא לא נתכוון להבעיר גדיש של חברו כלל, ובכל זאת מחייבים אותו. אבל בערב שבת, הכא עיקר כוונתו היא שתידלק ותלך בשבת, ואעפ"כ הוא מותר? הוא מאריך ומביא ראיות, לכך שהדבר מותר. ובסוף הוא מתרץ, כי נעיין במילתא שפיר, לא קשיא לן. שהרי חיובו משום חציו, כזורק החץ, שבשעה שיצא החץ

שערי יצחק – השיעור השבועי

נגמרה, למרות שאח"כ הדבר המשיך. יסוד זה שכתב בעל שפתי חיים, הוא נכון לכשעצמו, רק שאנחנו שאלנו מקודם על דבריו מצד נקודות אחרות.

שאלה מהקהל: מאחר שרבי יוחנן סובר במסכת ב"ק ש'אשו משום חציו, ולכן הרגע הראשון הוא הקובע, א"כ מדוע רבי יוחנן סובר במסכת תענית שלא הולכים בצום לפי תחילת שריפת בית המקדש, דהיינו בתשיעי? תשובת מרן שליט"א: אתה מתכווין כי קשיא רבי יוחנן ארבי יוחנן? אשריך ר' שאולי בני, קושיא זו מתאימה לחרפותך. אבל אלו שני רבי יוחנן, האחד אמורא, והשני תנא. זה שבתענית הוא היה תנא. ויש לפלפל. [שור"ר כי רבי דנו בזה, ואכמ"ל. יב"ן].

מהי שכינתא בגלותא, וחשיבות אמירת תיקון חצות בזמנינו.

אנו מדברים על הנושא הזה, למרות שעכשיו לא תשעה באב, ולמרות שאנחנו מקווים כי בעזרת ה' לא נגיע לכך. מהרה יבנה ביהמ"ק, אכ"ר. אבל צריכים לדעת, אנחנו בעוה"ר, שוכחים מהעניין שלגלות. אם היינו מתבוננים ויודעים את מצב עם ישראל בכלל, ומצב השכינה בפרט, היינו מצטערים מאד.

ישנו מעשה ידוע שהיה עם מרן הבית יוסף וכמהר"ר שלמה אלקבץ, שהתגלתה להם השכינה בזמן שהם למדו בליל שבועות. כידוע, מרן הבית יוסף היה אומר את המשניות בעל פה, ובא אליו המלאך המגיד, ואמר להם דברים בשם השכינה. ובסוף המעשה כתוב כך, **בְּנֵי הַתְּחִיבִים וְאִמְצוּ בְּאֵהָבִיתִי וּבְתוֹרַתִי וִירְאֵתִי. אִם הֵייתֶם מְשַׁעְרִים אֶחָד מֵאֵלֶיךָ אֶלְפִים וְרוֹב רַבִּי רַבְבוֹת מֵהַצֶּעַר אֲשֶׁר אֲנִי שְׂרוּיָה בּוֹ, אֹמְרַת הַשְּׂכִינָה, אִם הֵייתֶם יוֹדְעִים מֵהוּ הַסְּבֵל שֶׁל שְׂכִינָה בְּגִלּוֹתֵי, לֹא הֵייתֶם נִכְנָסִים שְׂמֵחָה בְּלִבְבְּכֶם, וְלֹא שְׂחֹק בְּפִיכֶם, בְּזִכְרְכֶם כִּי בְּסִיבְתְּכֶם אֲנִי מוֹשְׁלֶכְתִּי בְּעַפְרִי, לִכֵּן חִזְקוּ וּדְבְּקוּ וְכוּ'. הַדָּבָר מִבְּהִיל. אֲנִי מְדַבְּרִים עַל דּוֹרוֹ שֶׁל**

מתחת ידו, באותה שעה נעשה הכל, ולא חשבינן ליה מעשה דמכאן ולהבא. דאי חשבינן ליה, הוה לן למפטריה, דאנוס הוא שאין בידו להחזירה.

הוא אומר כך, תבין טוב, כאשר האדם זרק חץ, אין פירושו שמייחסים לו את כל הזמן שהחץ רץ. זה לא שהפעולה נמשכת, ואם יקרה נזק כאילו שאני עשיתי זאת. שהרי אם זהו אכן כך, מה יהיה אם האדם זרק חץ, והחץ עדיין לא פגע, ואותו אדם שזרק את החץ מת. למה אני מחייב אותו? אכן נכון שכאשר נגרם הנזק, האדם הזה כבר היה מת, אבל בעצם שהוא זרק את החץ, זה כבר נקרא שהוא עשה את הפעולה. למרות שאני בעצם אנוס, אינני יכול להחזיר את החץ, בכל זאת מייחסים זאת אלי, כיון שזה נקרא כאילו נעשה הכל, ברגע שזרקתי את החץ. והכי נמי, אילו מת קודם שהספיק להדליק הגדיש, ודאי משתלם נזק, מאחריות נכסים דידיה, דהא קרי כאן **כִּי תִצֵּא אִשׁ, שְׁלֵם וְשְׁלֵם**. ואמאי מיחייב, הרי מת, ומת לאו בר חיובא הוא? אלא לאו שמע מינה, דלאו כמאן דאדליק השתא בידיים חשבינן ליה, אין פירושו שכעת הדבר נעשה, אלא כמאן דזרק מעיקרא בשעת פשיעה. ברגע הראשון, ברגע ההצתה. כל מה שיהיה אח"כ, נקרא שנעשה ברגע הראשון. וכן הדין לעניין שבת, דכי אתחיל, מערב שבת אתחיל. וכמאן דאגמריה בידיים בההוא עידנא, דלית ביה איסור, חשיב. לכן מובן, למה מותר להדליק נרות בערב שבת, ואפילו מצוה, ולמה הדבר אינו נקרא שאדם זה ח"ו חילל שבת. כי ברגע ההדלקה, נחשב כי כבר גמרת את כל הפעולה, קיימת את המצוה, ואח"כ הפעולה כבר אינה מתייחסת אליך.

כמובן יש לפלפל בעניין זה, זהו נושא רחב. אבל העיקר שכמו כן הוא בנדון דידן. היסוד של בעל שפתי חיים, מונח כאן בדברי הנמוק"י. דהיינו, כאשר הציתו את האש בבית המקדש, הדבר נחשב שכבר עשו את הפעולה, והיא כבר

מרן הבית יוסף, והשכינה אומרת שצערה איום ונורא, ממש מבהיל. וידועים עוד מעשים אחרים, כמו מרבי אברהם הלוי, כתוב שהוא ראה את השכינה בכותל המערבי, והוא נבהל וצעק מרוב צער.

וזה היה בזמנם, א"כ מה בזמננו? אבל אנחנו לצערינו, כמו עיורים. אנו שוכחים לגמרי שאנחנו בגלות. מי אומר תיקון חצות? מי מתייחס בכלל? והתביעה עלינו היא כפולה, כי בעבר היו ישנים מוקדם, והיו צריכים לקום בכדי לומר תיקון חצות. אבל אנחנו, בשעה שתיים עשרה וחצי בלילה אנו עדיין ערים, א"כ מה יקרה אם תאמר תיקון חצות?

הצל"ח, בעל הנודע ביהודה, אעפ"י שהוא לא 'מקובל', מ"מ הוא כותב בספרו [דרשות הצל"ח, הרושמישי לשבת תשובה, סעיף כ"א ד"ה תיקון] כך, בין הלומדים ובין דלת העם, גם אנשים פשוטים וגם ת"ח, קודם כל דבר, יסדרו סדר תיקון חצות, להוריד דמעות על גלות השכינה. וכתוב [ישעיהו ס"ו, י'] שישו אֶתֶּה מְשׁוֹשׁ פֶּלַח הַמֵּתֵּאֲבָלִים עֲלֶיָהּ. ובפרט בזמן הזה, תשמעו היטב, שנבין באיזה מצב אנחנו כיום, ומה קורה לנו, בעוה"ר מתגברים הרשעים, ונותנים כח לקליפה, וזהו אריכות גלותינו. וראוי לעשות מלחמה בתחבולות נגד הקליפות, ולהתיש כוחם ע"י תיקון חצות. וראוי לכל אחד לזוהר בזה, יותר מאשר היו צריכים הדורות הראשונים לזוהר בזה. מדובר לפני מאתיים וחמשים שנה, ומאז ירדנו אלף מעלות. ואנחנו כבר רואים מה קורה, שאנו בזמנינו בתכלית השפלות, בין שלטון הערב רב. אולי נביא בהמשך קצת דוגמאות לכך.

לפעמים האדם חושב, וכי אני יאמר תיקון חצות? מתאים להשגות שלי? אולי יותר טוב שאלמד הלכה או גמרא? אבל צריכים לדעת, הזכות הזאת של אמירת תיקון חצות, מועילה לו ללימוד התורה ע"ד הפשט. גדולי ישראל כותבים כי, ע"י שאדם ער בחצות, זוכה ומגלים

לו מקור החכמה, והלכה ברורה כנתניתה למשה מסיני, ורזין עילאין דאורייתא. כך כתוב בספר מאור ושמש פר' חוקת (כ"א, י"ז) ושופטים (י"ז, ח'). אם כן אדרבה, זוהי זכות. לא חייב שתאמר בכל יום, אפי' תאמר פעם אחת בשבוע, ואפילו פעם אחת בחודש. וכן לא חייב לרדת מהכסא או מהספסל, כמו בת"ב שיושבים על הקרקע. אפי' תשב אז על כסא. אבל כמובן שיותר טוב, לשבת על הקרקע. וכן לא חייב להגיד את כל התיקון חצות, אפילו תגיד מזמור אחד, אפילו פסוק אחד. מה יש? הרי בין כה וכה אנחנו ערים. השעה שתיים עשרה, עדיין לא הלכת לישון, ובשעה שתיים עשרה ועשרים וחמש דקות, זהו זמן חצות לילה, א"כ תגיד משהו, אפילו את הפסוק על נְהַרְוֹת בְּבַל, שָׁם יִשְׁבְּנוּ, גַם בְּכִינוּ, בְּזָכְרֵנוּ אֶת צִיּוֹן [תהלים קל"ז, א'], ואח"כ תלך לישון. א"כ איפה אנחנו? וכעת בזמן שעון חורף, שהווי השעון שעה אחורה, וזמן חצות הוא בשעה אחת עשרה וחצי בלילה, א"כ הדבר הרבה יותר קל. לפי השעון החדש, התביעה עלינו היא יותר גדולה. אינני אומר לאף אחד תוכחה, אני אומר זאת דבר ראשון לעצמי, אל תחשבו שאני...

יתירה מכך, ישנם כאלה הסוברים, כי מעלת וחשיבות אמירת תיקון חצות, היא אפי' יותר מהחשיבות של תפילת ותיקין. כתוב בשו"ת אור לציון [חלק א' סימן י"ב, וחלק ב' דף ר"צ סעיף י"ט] כך, נראה שתיקון חצות עדיף מתפילה כותיקין. והטעם לזה, שהרי תפילה כותיקין זה רק מצוה מן המובחר [שו"ע סימן נ"ח סעיף א'] וכו', אבל תיקון חצות, יש יותר חיוב [עיין גם בשו"ע סימן א' סעיף ג']. [ואכן יש להוסיף כי זה דוקא לדעת מרן השלחן ערוך, אך לדעת הרמב"ם קרית שמע כותיקין חובה היא, כדמוכח ממאי דנקט בפ"א מקרית שמע ה"א בלשון מי "שעבר" ואיחר לקרא את שמע אחר שעלתה השמש. ויש לעע"ש בפ"ג מתפילה הל"א].

שערי יצחק – השיעור השבועי

התשובה היא, לפי מה שאמרנו מקודם, שהדבר אסור. לא שחייבים למחות בהם. כי ישנם צדדים, שלאחר חצות, הדבר מותר. אבל הפשטות היא, שההיתר הוא רק במנחה קטנה, שהיא סמוכה לערבית.

שאלה שניה, יש כאלה באים ללמוד לפני תפילת מנחה, האם מותר להם ללמוד בישיבה על כסא, או דוקא על הקרקע? לפי מה שאמרנו מקודם, התשובה היא, הדבר אסור.

שאלה שלישית, האם מה שכתוב בשלחן ערוך המקוצר, הוא מכח המנהג, או מכח השו"ע של מרן? התשובה היא, כי אכן אין לנו בזה 'מנהג', המנהג אינו ברור, כיון שבד"כ לא היה מוכר בתומן מנהג זה של ישיבה על הקרקע (כיון שכך הם רגילים בלא"ה כל השנה) או שינוי מקום, אולי החזיקו בכך רק בקצת מקומות. אבל מאידך, נראה לענ"ד, שיכול להיות כי כן נהגו לשנות מקום, וכפי שהבאתי בשיעור הקודם בשם רבינו יחיא בשירי זיע"א, שכתב בתכלאל הקדמון, וישבו על הארץ, וזה ראוי. וכן רבינו יצחקונה זיע"א. וכן בסידור שיח שפתותינו, כפי מנהג העיר רדאע, שם כתוב, בליל ת"ב יושבים ע"ג קרקע בשינוי מקום, גם בשחרית ומנחה. לפי דבריהם נראה, שאכן הם ישבו על הקרקע כל היום, ואפילו במנחה.

נסביר נקודה זאת, מה פתאום במנחה יושבים על הכסאות? הרי ממה נפשך, אם זהו מדין אבילות, הרי שחייבים בכך כל היום? וכי בת"ב במנחה מותר לאכול? וכי מותר לרחוץ את הפנים? הרי כל דיני האבילות, נוהגים כל היום. א"כ מהו ההיתר הזה פתאום במנחה, לשבת על הכסאות? למה התירו דוקא את הדברים הללו? התשובה היא, כי שזה אינו מדינא דגמרא. אם הדבר היה מדינא דגמ', לשבת על הקרקע, אכן היתה חובה לשבת על הקרקע כל היום. אבל מדינא דגמ' אין חובה, עכ"פ לפי התלמוד בבלי. אמנם הגר"א בביאורו לש"ע מביא, כי לפי התלמוד ירושלמי, ישנה חובה בכך, ואכן

בספר מזכה הרבים פרק ג' (הובא בסדר תיקון חצות) (מאת הרה"ג שמואל בניהו שמואלי שליט"א, ירושלים התשע"ג) דף י"ב] מעורר, כי בפרט תלמידי חכמים, יראי שמים אנחנו רואים שהם ניעורים בלילה, ולומדים אחרי חצות, והם מתעצלים ומתביישים לומר תיקון חצות, לבכות ולבקש רחמים על חרבן ביהמ"ק וכו'. איזה תיקונים גדולים זה עושה בעולמות העליונים, אוי לאותה בושא, אוי לאותה כלימה.

וכן מובא על הגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל (שם דף י"ג), שהנהיג בישיבת פורת יוסף, לעשות תיקון חצות לפחות יום אחד בשבוע, בליל ששי. כואב לשמוע שבני הישיבות, ספסלים התרבו, לומדים קודם חצות, ואחרי חצות הולכים הביתה, אין תיקון חצות ואין כלום. ובסוף הוא אומר, יש לנו בדור שלנו הרבה בני תורה, השואפים לגדלות בתורה, אבל שלימות אין. להיות מושלם. ובעבר ידע אפילו בעל הבית פשוט, לא צריך להיות רק גדול, גם שלם, בחסידות, בקדושה, בתפילה, וכו'. לא ראינו מעולם בדור שעבר, ת"ח שהיה מתפלל בשטיבלאך. לכל אחד היה מניין קבוע.

גאון עוזנו מהרי"ץ מביא את עניין תיקון חצות, בפירושו לאשמורות דאלול [דף ל"ד ע"ב ד"ה במסיבון]. והעליתיהו בס"ד לפסקי מהרי"ץ כרך ראשון הל' הנהגת האדם בבוקר, בדף הראשון סעיף ב'.

סיכום התשובות לשלשת השאלות בהלכה של זמן ישיבה על כסאות וספסלים בתשעה באב. הבאנו בשיעור שעבר את שלשת השאלות ששאל הרב דוד צפירה הי"ו מהעיר נתיבות, וברצוני לומר כעת בקצרה את המסקנא להלכה למעשה. שאלה ראשונה, מה הדין אם התפלל מנחה גדולה בת"ב, האם יכולים לשבת על הכסא?

ישנם כאלה המחמירים בכך, לפי שיטת התלמוד ירושלמי.

יוצא א"כ כך. ישנן דעות, שצריך לשנות מקום. ויכול להיות שגם אבותינו בדורות הראשונים, נהגו בחומרות הללו, לשבת על הקרקע או לשנות מקום, ואפילו במנחה. לפי מה דנראה מתוך התכלאל של מהר"י בשירי ומהר"י ונה. אם כן, לבוא עכשיו ולהקל מאחרי חצות, זהו כבר יותר מדאי קיצוני. לכל הפחות, כמה שיותר מאוחר. אם כבר נוהגים להקל, שזה יהיה רק בזמן היותר מאוחר.

עניין קדושת גידול פיאות אצל בני ק"ק תימן יע"א, הסיבה הנכונה להתנכלות למגדלי פיאות, כגון ילדים הלומדים בתלמודי תורה, בישיבות, בחורים בשידוכים וכדו', וכיצד להתמודד עם עניין זה. כיון שהזכרנו את עניין הגלות, כעת ברצוני לומר, אמנם כל עם ישראל נמצא בגלות, אבל אנו התימנים נמצאים ב'גלות דגלות'. כמו שאמרנו בשיעור שעבר. עוד מעט תבינו למה אני מתכווין. חוץ ממה שדיברתי בשיעורים הקודמים, ברצוני לומר דבר נוסף.

מי שיראה בשלחן ערוך המקוצר וחלק ד' סימן קמ"ט הלכות פיאות הראש, בעניין גידול הפיאות, הבאנו לכך הרבה מקורות, וביארנו כמה הדבר חשוב. מאות ואלפי שנים, גידלו אבותינו את הפיאות. לא רק אבותינו, אלא בכל ארצות העולם. כבר דיברתי על כך כמה וכמה פעמים [שיעור מוצש"ק תרומה ה'תשע"ב]. כמה חשוב העניין של סימני היהדות. הרי זה היה אפילו אצל הליטאים, מי שיביט בתמונה של החפץ חיים, יראה כי יש לו סימנים בולטים, וכן בתמונה של הנצי"ב, וכבר אינני מדבר על החסידים וההונגרים, שיש להם סימנים ארוכים ממש.

מדוע הדבר נעלם? הסברנו כי אלה שהפסיקו זאת, זהו בגלל שבעבר ברוסיה היו גזירות קשות רח"ל, הכריחו אותם לכך, והדבר היה

ממש בגדר סכנת נפשות, לכן הם שמו את הפיאות מאחורי האזניים. הם הסתירו אותם, בכדי שלא להתבלט כיהודים.

בזמנו הוצאנו לאור יצא לאור הקונטרס 'סימן טוב', של הרב מאיר לוי שליט"א, והעניין מבואר שם בהרחבה. וכן בחוברת 'צורה יהודית' שהוציא לאור הרב חננאל שראדה יצ"ו. שם אפשר לראות, כי אלו הפנים של יהודי, וזה מה שהיה מקובל במשך כל הדורות. גם בשע"ה ושם סעיף ו', הבאנו כאן הרבה מקורות לכך. אני רואה שאין זמן להאריך, אולי בפעם אחרת, אבל רק לדוגמא, כתבתי שם כך, מצוה עלינו להחזיק ולהתחזק במנהג אבותינו ואבות-אבותינו הקדושים בקהילות תימן יע"א דור אחר דור, לגדל גם את הפיאות שבצדעיים, שהוא הידור מצוה, שתהינה ארוכות יותר משיעורן המחוייב מעיקר הדין. אכן מצד הדין, החובה היא רק שלא לגלח את הפיאות, העיקר שישאר אפילו שיעור קטן. אבל, זהו נוי שלנו, שאנחנו מתנאים במצוות ה' יתברך.

מדוע אני אומר זאת כעת? בשבוע האחרון פנו אלי מכמה מקומות ברחבי ארץ, כנראה מחמת שיטנו רישום לגני ילדים או לתלמודי תורה, אינני יודע בדיוק. ורח"ל, ישנם תלמודי תורה חרדיים, שאינם מוכנים לקבל ילד עם פיאות. כיון שמושכים לילד בפיאות, ולועגים עליו, וכו' וכו'. אבל, וזה ה'אבל' הגדול, שזהו לא רק אם לילד בעצמו ישנם פיאות, אפילו אם לילד אין פיאות, אלא אם רק לאביו יש פיאות, אפילו במקרה כזה, גם הם לא מקבלים. מה הסיבה? כיון שהילדים ילעגו עליו. יגידו לו, לאבא שלך יש פיאות. למרות שלילד בעצמו אין פיאות. וזה כבר מוגזם.

אבל ברצוני להסביר כעת, אכן מה עושים? אמנם ישנה בעיני חינוכית. מה עושים, אם העליבו את הילד, אולי בסוף הילד ישבר, והוא לא ילמד ח"ו.

שערי יצחק – השיעור השבועי

יש נשים שמאלצות את בעליהן להתגלח, או להוריד את הפיאות. אם לא, יהיו בעיות קשות בשלוסהבית. אוי ואבוי.

הייתי בעבר בעיר הרצליה, לפני שנים רבות, ובסוף השיעור היה זמן לשאלות ותשובות, ופתאום אני מקבל שאלה, 'האם זה נכון מה ששמענו, שכב' הרב שליט"א בעד פיאה נכרית?' אמרתי להם, אני לא בעד פיאה אחת, אלא אני בעד שתי פיאות... לגברים. אבל פיאה נכרית לנשים, רח"ל, הדבר שקר וכזב, מה פתאום.

סיפר לי יהודי שעלה מתימן, הוא כבר נפטר, שמו הרב משה כובאני ז"ל, מי שזוכר אותו הוא היה גר כאן בסביבה. הוא אמר, אתם יודעים איך הגויים שונאים את היהודי בגלל פיאותיו? כמה הם מחכים שהיהודי יגזור את הפיאות שלו? ועכשיו לצערינו, החרדים הם שרוצים להוריד לנו את הפיאות. מי הוריד את הפיאות לתימנים? החילונים. כיון שהם לא יכלו לסבול את היהדות, א"כ הפיאות זהו הדבר הראשון שהפריע להם. ועכשיו, בתוך המחנה שלנו, נלחמים כנגד זה. איך התדרדרנו למצב כזה?!

הרב משה כובאני ז"ל סיפר לי, שבתים גוי אחד אמר לו, תשמע, אני אתן לך חמשת אלפים דולר, רק תוריד את ה'סימנים'. אמר לו, לא, אני כבר השקעתי בהם עשרת אלפים דולר... הוא היה שם שמן בפיאות... השקעתי כבר עשרת אלפים דולר בקניית השמן, א"כ זה לא שווה לי. רק תראו, כמה הצורה שלי יהודי מפריעה להם.

טענו לי, כי בחור ישיבה המגדל פיאות, אח"כ יש לו קשיים, הדבר מפריע לו בעל כרחו, ואח"כ הוא מתקלקל. אבל, וכי רק התימנים התקלקלו? וכי אין ספרדים שהתקלקלו? ואשכנזים לא התקלקלו? ותימנים בלי פיאות, לא התקלקלו? מה אתם מחפשים לכם תירוצים?! העומק שלדבר הוא, שהמחנכים

עניתי להם, נכון שכך המנהלים אומרים, שאינם רוצים לקבל את הילד בגלל זה, ולכן הם אומרים לכם, תורידו קודם את הפיאות, אבל תדעו לכם שזהו רק בשביל "תירוץ". תשמעו טוב, את עומק העניין. אם המנהלים והמחנכים, היו מעריכים את הפיאות, הם היו מחנכים את הילדים האחרים, גם את אלה שאינם מגדלים פיאות מכל מיני סיבות, ואומרים להם שזהו דבר קדוש וחשוב, ושכך היא הצורה של יהודי, הם היו מחבבים על התלמידים את העניין הזה, ממילא הילדים לא היו מגנים ומעליבים את הילד שיש לו פיאות, אלא אדרבה. אמנם רבים בתלמוד תורה הם בלי פיאות, אבל אם היו המנהלים בעצמם, אם היה חשוב להם עניין הפיאות, א"כ הם היו מתקנים זאת. אולי אפילו מענישים מי שיזלזל בכך. אלא מה, הם לא רוצים לתקן את הדבר. כאשר המנהל מבין, כי הפיאות הם דבר חשוב, הוא היה מחנך לכך, ואם יראה ילד הצוחק על ילד אחר ומושך לו בפיאות, יאמר לו, שזהו דבר קדוש, ואסור לעשות כן. אבל הם לא מחדירים לילדים, את החשיבות של פיאות. לא זו בלבד, הם סולדים מהפיאות, רחמנא ליצלן, רחמנא לשיזבן.

אותו הדבר, לגבי הדברים האחרים. כגון, בנות המתחתנות, אינן רוצות בחור עם פיאות או עם זקן. מי הוא האשם? הסמינר אשם. כיון שאיך מגיעה בת לגיל נישואין, ואצלה הפיאות והזקן הם דבר בזוי? המחנכת שלה, היא האשמה, וכן מנהל הסמינר. אולם אם המורות היו מחנכות את התלמידות להחשיב את הדבר, ממילא הבת לא היתה דורשת זאת. רק שכך היא גדלה. למה הם כן מחנכים אותה? לפיאה נכרית. שפיאה נכרית, זהו דבר משובת. ולצערי, שמעתי כי כבר נותנים להם לקראת נישואיהן חוברות על כך, ללמד אותם זאת, להתייפות בחוץ רח"ל. עד איפה הגענו? אתם רואים באיזו ירידה אנחנו? עולם הפוך! שהבן יוריד את הפיאות, ושהבת תקח פיאה.

והאחראים לדברים הללו, הם בעצמם בזים לכך, לכן יש להם תירוץ, 'אלו החברים' וכו'. אבל אם המנהל היה מביין, כמה הדבר חשוב, הוא היה מתקן את הדבר.

אתן לכם דוגמא לכך. סיפרו על החזו"א זצ"ל, שדיבר עם ראש ישיבה אחד, ואמר לו, תגיד לי, למה בישיבה שלך אתם לא לומדים 'פשט' הרי כידוע, החזו"א עודד את לימוד הפשט, חוץ מהלמדנות, "לומד'ס", דהיינו לומדות בלשון הישיבות. חוץ מהדבר הזה, תלמדו גם פשט, כגון מהרש"א. ישנם בחורים שלומדים תוספות, ואינם מבינים את הפשט. מהרש"ל ומהרש"א כבר נעלמו, לא לומדים אותם, אלא לומדים "קצוים" דהיינו קצות החושן, ו"שערי יושר", ר' שמעון שקאפ, ר' חיים בריסקר, נמצאים בעולמות העליונים... אבל תפרש בהתחלה את הגמרא, את הפשט הפשוט.

כבר החזו"א התריע בזמנו כי מיום שעזבו את לימוד מהרש"א, נעלם הפשט. שכחו אותו. א"כ אומר החזו"א לאותו ראש הישיבה, למה בישיבה שלך, אתה לא אומר בשיעור 'פשט' תלמד גם את הפשט של הגמרא. ענה לו, הבחורים לא אוהבים את הפשט. אמר לו החזו"א, אם אתה היית אוהב את הפשט, גם הם היו אוהבים זאת. הבעיא היא, שאתה הוא זה שלא אוהב, ועכשיו יש לך "תירוץ", שהם לא אוהבים. הדבר מתחיל ממך, השורש של הדבר הוא בעצם ממך.

כך ראיתי כתוב שאחד מגדולי דורנו סיפר בכינוס של ראי"ש קטנות בזמן האחרון, ששמע זאת מהחזו"א, וז"ל, אמר לי פעם החזו"א, שהיה אצלו ראש ישיבה אחד, ושאל אותו החזו"א, למה לא תלמד את התלמידים פשט? ענה, הם לא נהנים מלימוד פשט. אמר לו החזו"א, אם לך היה הנאה מהפשט, היה גם לתלמידים הנאה מהפשט. רק שאתה בעצמך, אין לך הנאה מלימוד פשט. הוסיף ואמר אותו גדול, היום נותנים לתלמידים רק צימוקים,

פרפראות וחידושים. מרגילים אותם רק לאכול צימוקים, אבל צריך לאכול לחם, גמרא ורש"י ותוספות. מכך עשיתי היקש לעניין שלנו, שצריכים בעצם להבין זאת, ולא לטעות.

שאלה מהקהל: א"כ מה עושים אם לילד ישנן פיאות?

תשובת מרן שליט"א: זאת שאלה קשה, וישנה אכן בעיא. איך נתמודד עם הדבר? ראשית, אני אכן זועק זעקה גדולה ומרה, שהאשמה היא במחנכים ובמנהלים, ושהם בעצם שורש הבעיא. אם ישמעו, מה טוב? ואם לא, מה נעשה? שיחביא את הפיאות אחרי האזניים, אבל לא להוריד אותם. בכך, הם לא יראו את הפיאות. זה מה שאני יכול ליעץ במצבים האלה. כאשר הילד במסגרת התלמוד תורה, והדבר לא מסתדר, אזי שיחביא אותם. בשבתות, שהוא בא הביתה, הוא יכול להוציאם, וכן ב'בין הזמנים', עד שתעבור האינקויזיציה... בינתיים, ישנה אינקויזיציה, ישנו פחד, א"כ שיחביאו אותם. כמו שכתוב וישעיהו כ"ו, כ"ז, חָבֵי כְּמַעַט רָגַע עַד יַעֲבֹר זָעַם. אולי בינתיים, הם יחזרו בתשובה. וכשיבוא מלך משיח, אזי הפיאות יהיו מוכנות. אבל בינתיים, שיחביאו אותן. כך לצערינו. אבל חושבני, כי היו צריכים לפעול, לפרסם בכתבי עת, כמה חשובה מעלת גידול הפיאות, בכדי שהציבור יעריך זאת, וממילא גם מי שאינו מגדל פיאות, לפחות שלא יזלזל. צריך לפעול ולפרסם, כפעם בפעם, כמה הדבר חשוב, כגון בחוברות הללו, "סימן טוב", ו"צורה יהודית".

שתדעו לכם, הדבר היה בכל קהילות ישראל. גם הבן איש חי, היה בעד פיאות. ומי שיראה תמונה של בעל שדי חמד, רואים שהיו לו פיאות בולטות. גם תלמידי חכמים ספרדים, ובכל ארצות העולם, מי יותר ומי פחות, אבל תמיד בלטו הפיאות ביהדות, כיון שזה נחשב צורה של יהודי. וגם רבינו האר"י ז"ל, מי שיראה הבאתי זאת בשע"ה וחלק ד', סימן קמ"ט, הערה כ', ד"ה ומדבריו, ואיתא ב'שער המצוות'

שערי יצחק – השיעור השבועי

מרגישים ולא מבחינים מאיפה זה בא. הם כבר נגועים בדברים, שהיהודים בעבר מסרו את נפשם עליהם, והיום מזלזלים בזה ומקלקלים את השאר. במקום שתשאיר ותחזק את הטובים, אתה הולך לקלקל אותם, והדבר חמור ביותר. הטומאה הרצוצה בוקעת ועולה. יהי רצון שהקב"ה יחזירם בתשובה שלימה בקרוב.

דברי מרן שליט"א בשבח הספר "הגיוני הגייה" מאת הרב שאלתיאל ינאי צובארה יצ"ו בעניין נכונות המבטא התימני.

זכינו ויצא לאור הספר 'הגיוני הגייה', זהו ספר המדבר בשכל, בהגיון והבנה, בכדי להסביר את נכונות המבטא התימני. כידוע לכם, לצערינו בעדות האחרות נטפלו לכמה דברים, ובמקום להבין שבעצם יש להם טעות במבטאם, יש להם כל מיני קושיות, על הגימ"ל הדגושה, על הקו"ף, ועל ניקוד סגול. וכדומה. אבל ברוך ה', הרב שאלתיאל ינאי צובארה שליט"א, שנמצא כאן כעת, זכה לחבר ולהוציא לאור את הספר הזה. זהו ספר, שהוא יגע עליו הרבה שנים, שלש עשרה שנה.

ברצוני לומר לכם, כאשר נתתי את ההסכמה לספר, לא יכולתי לקרוא את כולו, אלא טעמתי קצת, ואמרתי שהוא מצויין. אבל היום, בשבת קודש זו, התחלתי לקרוא את הספר המודפס והמסודר, וממש היה לי 'עונג שבת'. הספר מסביר בצורה מקיפה ועמוקה, איך המבטא התימני הוא הנכון ביותר, בכל העניינים ובכל הפרטים. גם מבטא האותיות, וגם מבטא התנועות, גם האות גימ"ל והאות קו"ף, וכן הסגול והחולם והקמץ, וכדומה. ישנם פה חידושים, אשר לא שמעתם אוזן. ב"ה הוא זכה לכך מן השמים, הוא שליח ציבור שלנו, להתמודד עם טענות הספרדים והאשכנזים. הוא ב"ה ישב על מדוכה זו, ואשריו ואשרי חלקו. הדבר ממש חשוב מאד, לכל מי שהנושא חשוב לו.

[בפרשת קדושים, סוף ד"ה פאת הראש], שאף אם היו שערות הפיאות של-ראש גדולים מאד וארוכים, לא היה האר"י חותכן במספריים רק עד שיגדלו ויתארכו וידלדלו וירדו ויכנסו למטה בגבול שערות הזקן וכו'. כך היה מקובל, בכל תפוצות ישראל. רק לצערינו, קרה מה שקרה.

ואם אמשיך הלאה, הדבר אינו רק זה. חושבני כי לצערינו, להרבה בתי חינוך חרדיים, נכנסו כל מיני השפעות זרות, של טומאה. מאיפה הדבר בא? כגון מהפסיכולוגיה. והפסיכולוגיה באה מהגויים, חסרי האמונה, ומכל מיני דעות זרות והשפעות נוספות זרות. אינם מרגישים, כיצד הטומאה מטפטפת להם באזניים, והם כבר הולכים על כיוונים הפוכים, לעודד את הפיאות הנכריות, ולגזור את הפיאות היהודיות, להילחם כנגדם. שומו שמים.

אקרא לכם מה שכותב בעל קהילות יעקב זצ"ל באיגרת [נדפסה בהסכמה לס' אמת ואמונה, והובאה משם בקונט' עול תורה, ב"ב התשנ"ד דף ל"א], דבר נוראות של חומר האיסור לקרוא כתבי חפשים לכל סוגיהם, המלאים מינות כפירה ואפיקורוסות, זימה וזוהמה רח"ל ודברי נבלה, לגרות היצר הרע. כל זה, מנפש עד בשר תכלה, ומאבד ומכלה כל זיק של אמונה יהדות ויראת שמים. ובכלל זה, איסור לשמוע דבריהם ברדיו, וזוהמת הטומאה של הטלויזיה וכו', בזמנו עוד לא היה את כל מכשירים הזוהמא שיש היום, "השתכללו" בעוונותינו הרבים. אפילו לא לשמוע דבריהם במכשירים של התקשורת. ותשמעו חידוש, והוא בכלל מה שאמרו חז"ל [סנהדרין דף צ ע"א] 'הקורא בספרים חיצונים, אין לו חלק לעוה"ב'. כתבתי ע"ז בס"ד בתשובותי עולת יצחק ח"ב סימן רנ"ט, ואכמ"ל.

הדבר חמור מאד. כל ההשפעות הללו, ההשפעות הזרות, הרעות והטמאות, הורידו את החוס וההתלהבות, את היראת שמים, וכבר לא

עלינו לדעת, אבותינו בדורות שעברו, לא היו צריכים. אפילו את כללי הדקדוק, הם בד"כ לא למדו אותם. מי למד את 'מחברת התיגאן'? אולי אחד מעשרת אלפים. היכרתי אפילו תלמידי חכמים, חזנים בקיאים, זקנים מהדור שעבר, שאם שאלו אותם, למה מבטאים כאילו נקוד קָהָת, ולא קָהָת, נוטה לפתח, הרי זהו שוא? הם לא ידעו את הסיבה, שזהו בגלל שהאות לאחריה גרונית. א"כ למה אתה אומר דוקא כך? התשובה היא, כי כך למדנו. המסורת היתה להם בפה, מבלי ללמוד את הסיבות. הפה שלהם כבר היה מסודר לפי הכללים, אפילו ללא שידעו אותם. מדוע המהלל לעולם וכו' קוראים את השוא, נוטה לשורק? מעין המהלל? אין להם תשובה, רק כך המסורת. רובם ככולם לא עסקו בתימן בדקדוק ובכללים, וכבר העיר זאת בספר אבן ספיר. לא היו צריכים כללים, כך הלשון, כך השפה, כך שמענו מאבותינו מהר סיני. אבל בדור שלנו, כבר ישנם בלבולים. ומבלי ללמוד את הכללים, עלולים להתבלבל, כיון ששומעים מבטאים אחרים, וממילא יש להם כל מיני סתירות. לכן חשוב לדעת זאת.

חושבני שהיה כדאי, אם מישהו יוכל לכתוב את הכללים העיקריים, את ההבדלים בין המבטא שלנו למבטא של עדות אחרות, לסדר זאת בצורה מתומצתת, הדבר חשוב מאד. כיון שאני רואה כי הדור הצעיר, ואפילו כאלה שכבר הלבין זקנם, יש להם שגיאות רבות בקריאה. הם השתבשו, בגלל העדות האחרות. לכן, כדאי לכתוב זאת, אפילו בחוברת קטנה, לערוך את כללי הקריאה, את ההבדלים שבינינו לבין העדות אחרות, ושישנו זאת, לעצמם, וגם בכדי שידעו מיד מה לענות לעדות האחרות. בכל אופן, יישר כוחו של הרב המחבר, כאן הוא השיב מלחמה שערה, לסתום את כל טענותיהם.

דרך אגב, ברצוני לומר דבר נוסף. בזמנו הרה"ג מאיר מאזוז שליט"א, שהוא אמנם מדקדק גדול, עסק הרבה בעניין זה. בעצם ישנם הרבה דברים שווים בינינו, כי המבטא הספרדי של היום, זהו אינו המבטא הספרדי האמיתי. הרי בעבר, הספרדים לא אמרו 'עץ' בצד"י כמו שאומרים היום, צד"י אשכנזית שהיא שילוב TZ אירופי, אלא אמרו כמונו, כעין סמ"ך מעובה. וזו היא הצד"י האמיתית. מי שלא מבין, חושב כי זה "העס". פרסם פעם הרב מאזוז [וכנראה זה נדפס], כי מי שאומר בורא פרי העץ, במקום בורא פרי 'העץ', בסמ"ך מעובה, הרי זה כאומר בורא פרי 'העז', כיון שזהו שיבוש. לא ניכנס לזה, אבל מי שרוצה להבין למה זה שיבוש, שיעיין בספר הזה או בספרים אחרים. אבל כך הוא אמר, מי שאמר בורא פרי העץ, באשכנזית, כאילו אמר בורא פרי העז.

אמרתי לו, במחילה מכבודו, ודאי אנחנו מסכימים שצריכים להגיד 'העץ', בסמ"ך מעובה, אבל חושבני שאין הדבר עד כדי כך. דהיינו, אין פירושו שהדבר מעכב. אמנם אם אדם אומר 'בורא פרי העז' ממש, ואכל תפוח למשל, בודאי שזה לא תפס. אבל אני לא חושב, שאם אמר 'העץ' כמו שאומרים רבים היום, זה עד כדי כך...

הדבר הוא כמו לגבי אותיות ספר תורה, הרי צריך לכתוב את האותיות כפי שצריך, אבל אם הוא שינה קצת, אם לא עשה זאת במדויק, הכלל הוא כפי שהרמב"ם אומר וספר אהבה, הלכות ספר תורה פרק י' הלכה א', שנפסדה צורת אות אחת, עד שלא תיקרא כל עיקר, או תידמה לאות אחרת. דהיינו, ישנו מצב שהאות התקלקלה, נפסדה צורתה, ואי אפשר לדעת שזאת האות הצריכה להיכתב. א"כ, ישנן שתי אפשרויות שהיא פסולה, או שלא יכולים לקרוא אותה מצד עצמה, כגון שהתינוק דלא חכים ולא טפש אינו יודע לקרותה. או שהשינוי בכתובתה גרם שנפסדה צורתה, באופן כל-כך חמור, שחושבים כי זאת אות אחרת. כלומר,

שערי יצחק – השיעור השבועי

הצלחת האיחוד התימני בעיר אלעד ע"י הנציג ר' ברק צברי הי"ו.

נסיים בדבר אחד נוסף. ברוך ה', היתה הצלחה גדולה בבחירות למועצת העיר אלעד ת"ו. ידידנו ר' ברק צברי הי"ו, זכה לאחד את כל הקהילה התימנית, שב"ה יהיו 'כאיש אחד בלב אחד'. וחושבני כי חוץ מכל הזכויות שיש לו, הוא ב"ה זכה שבזכותו ישנם הרבה לומדי תורה, והוא עוזר להרבה אנשים נזקקים, ליתומים ואלמנות, לחולים ולכל מרעין בישין. ובפרט כאן במקום הזה, בבית המדרש שלנו 'פעולת צדיק', שזהו מקום שמרבים בו בתורה ותפילה, א"כ יש לו הרבה זכויות. וחוץ כך, גם ה'מי שבירך' שאנו אומרים לו כאן באופן קבוע, גם ביום שבת בבוקר, וגם במוצ"ש לאחר השיעור, א"כ בודאי שהברכה של ציבור משפיעה.

כהשלמה לכך, היה בדעתי לדבר כעת על איזו נקודה בנושא של 'מי שבירך', אבל אולי נשאר זאת לשיעור הבא. משהו בהבנה של נוסח, בכדי להבין כמה חשובה הברכה, ומה משמעות המלים שאומרים ב'מי שבירך', כל הקהילות הקדושות והטהורות, הוא יברך את כל הקהל הקדוש הזה וכו', ואח"כ מברכים את היחיד, וכוללים אותו אתם. אבל הזמן קצר, והמלאכה מרובה.

כעת הוא הולך מחיל אל חיל. לא מספיק שהוא איחד את הקהילה בעיר אלעד, שגם זו הצלחה גדולה, כי לאחד את הציבור שלנו, זה לא קל. צריך הרבה סיעתא דשמיא, בכדי שיתאחדו, וב"ה הוא הצליח. סימן, שאפשר להצליח. ועכשיו הוא רוצה לאחד את כל התימנים, בכל הארץ. יהי רצון, שהקב"ה יצליח דרכו. ומי שבירך את כל הקהילות הקדושות והטהורות, עוד מעט נגיד זאת בעזרת ה', הוא יברך גם אותנו, בזכות הרבים.

נכון שלא כתבת את האות כפי שהיא צריכה להיות, אבל ישנו קצת 'מרחב' בין זה לבין זה. גם אם לא ביטאת נכון לגמרי, זה עדיין כשר.

אותו הדבר בנ"ד לגבי ההבדל במבטא הצד"י האמיתי כמו סמ"ך מעובה, ישנו עוד מרחב ומרחק ביניהם. בין המעכב לשאינו מעכב. אמנם ב'העז', כבר יצאת מהתחום, לא יצאת ידי חובה, וצריך לתקן. אבל 'העץ' במבטא האשכנזי, הוא עוד בתוך התחום של 'העץ', ובדיעבד יצאת ידי חובה. למרות שאנחנו כמובן מסכימים, שצ"ל 'העץ' בסמ"ך מעובה, וכך צריך להיות. זו המסורת. רק שהאנשים אינם מבדילים בין סמ"ך לצד"י, לפי מבטאנו. אינם מבחינים כי האות צד"י עבה יותר מהאות סמ"ך. [כמדומני שהרב מאוזן חזר בו בעיקבות דברינו אלה. סבר וקיבל].

זכורני כי פעם עלה נער שקרא בס"ת [שמות ל"ד, ל"ג] את הפסוק וַיִּתֵּן עַל פְּנֵי מִסּוֹה. ובמקום להגיד 'מסוה', הוא אמר 'מצוה', וכמה שניסינו להחזיר אותו, הוא לא קלט. יש מסוה ויש מצוה. לא היתה לנו ברירה, אבל סמכנו שאח"כ בקריאת המפטיר, יתוקן העניין. כיון שזה אירע בשביעי, בסוף הפרשה.

אמרנו זאת, רק בכדי לדעת את חשיבות עניין זה. זה לכיוון ההפוך, שעושים צד"י במקום סמ"ך. וכבר שמענו מי שקרא במקום עֶשׂו, עֶצִיו. החזרנו אותו. זה לא עצים.

רב טוב צפון להעומדים על משמר ביטוי לשון הקודש כתקנו, ומתוכם כעין החשמל ידידנו מחבר הספר הגיוני הגייה, ירבו כמותו בישראל. הוא גם קיבל את התיקונים שדרשתי להגיה בספר, ויישר חיליה לאורייתא, כן ירבה וכן יפרוץ.

שמחתי לשמוע מבני הרה"ג משה שליט"א, כי גם בעיר ראשדהעין הצליחו התימנים בזכות האחדות, להפיל את ראש העיר החילוני המרושע, שעשה שם צרות רבות ורעות, התבוללות עם ערביי הסביבה, פסלים בראש חוצות, וכדומה. כשלא היו מאוחדים, וכל קבוצה הציעה ראש עיר אחד, שלושה היו, נכשלו. עכשיו התקבצו למועמד אחד, והצליחו. **חָבוּר עֵצְבִים אֶפְרָיִם**, הַנַּח לֹו הַוּשַׁע ד', יִיזוּ, חשוב החיבור והאחדות. גדול השלום. והמקום ברוך הוא יהיה בעזרם, להעמיד הדת על תילה, ובכל אשר יפנו ישכילו ויצליחו.

והמקום ברוך הוא יזכנו, שנוכה ונגיע לכך, למרות שכפי שאמרנו אנחנו בגלות דגלות. אבל כיון שאמרנו, כי הפחד והצער שלגלות הוא בכך, כאשר מושפעים מהסביבה. לכן החכמה היא, שלא להיות מושפע מהסביבה. דהיינו, לדעת לשחות כנגד הזרם. אנחנו התימנים, נגד הזרם. למרות שהאשכנזים בלעה"ר הם עשרות קהילות, וכן ספרדים ישנם הרבה, כי הם באו מהרבה ארצות, אבל התימנים הם רק מארץ אחת, ובכל זאת זהו בבחינת נס, שלאחר עשרות שנים אנחנו קהילה בפני עצמה. חושבני שזו סייעתא דשמיא, שהצלחנו להחזיק מעמד בתורת עדה נפרדת, ב"ה עם כל החילוקים והפילוגים, שאמי ובלדי צנעאני ושרעבי, והחילוקים שבתוך החילוקים, וב"ה אנחנו מצליחים להחזיק מעמד. אבל צריכים להיזהר, שלא נהיה מושפעים מהאחרים. לא שח"ו הם פסולים, אבל המסורת שלנו מיוסדת על אדני פז. מי שמחקה את העדות האחרות, אזי הוא בגלות. ומי שממשיך את המסורת, הוא כבר בבחינת גאולה, כפי שהסברנו. כי בעצם, מי שמחזיק את המסורת בכל הכח, מבין כי השקעת הכח הזאת היא רק עניין זמני, זהו רק לזמן. צריך לדעת, כי אנחנו בנסיון, ועלינו לעמוד בזה, בעזרת ה' יתברך.

שאלה מהקהל: הדבר אינו יוצר מחלוקת? תשובת מרן שליט"א: כשישנה מחלוקת, ישנו צד מסויים שזהו דבר טוב. למה? כיון שכאשר ישנו ויכוח, אזי יש כח. אבל אם תשב בשקט, לא יהיה כלום. אתה יודע, דבר דומס, אף אחד לא רב איתו, כיון שהוא לא עושה שום דבר. רק מי שעושה משהו, רבים איתו. אבל ברור ופשוט שצריך לברוח ממחלוקת כמפני אש רח"ל.

אני מקוה שבעזרת ה', שאיחוד הקהילות, יחזיק ויחזק גם את המסורת, והמקום ברוך הוא יסייענו על מעשה רצונו, וימלא כל משאלות ליבנו לטובה, אכי"ר.

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר, נערך והגה לפי הבנת העורך.

השיעור היה לנגד עיני מרן שליט"א קודם הוצאתו, הוסיף עניינים וציין מקורות, שיפר ותיקן דברים רבים, אולם מפאת העומס הרב המונח על כתפיו, נבצר ממנו לעבור הגהה מדוקדקת, להאיר ולהעיר בהרחבה כבשיעורים שעברו.

לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א. הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.

ניתן להקדיש את הוצאת השיעור לע"נ, או לרפואה, הצלחה ופרנסה טובה. פרטים בטלפון: 050-4140741